

Наталія Коваль,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
факультету романо-германської філології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
<https://orcid.org/0000-0003-3976-8503>
м. Одеса, Україна

Електро-акустичний аналіз деяких просодичних маркерів

Electro-acoustic analysis of some prosodic markers

***Анотація.** У цій роботі представлені результати комплексного дослідження, спрямованого на виявлення просодичних особливостей реалізації іронії у звуковій мові з урахуванням специфіки британської лінгвокультури. Складна та багатоконпонентна природа такого явища, як іронія, зумовила комплексний характер аналізу, проведеного в цьому дослідженні, який передбачав вивчення широкого кола проблем, пов'язаних з іронією.*

Іронія є невід'ємною складовою частиною повсякденної соціальної, в тому числі міжкультурної взаємодії. Багатоаспектна природа цього феномена зумовила необхідність враховувати в процесі його вивчення контекстуальні та прагматичні чинники, а також лінгвокультурну специфіку спілкування. Під час дослідження було підтверджено, що використання іронії властиве представникам британської лінгвокультури. Характерно, що іронія часто виступає як дискурсивна стратегія, реалізуючи яку, комуніканти передають певне ставлення до об'єкта висловлювання. На основі аналізу корпусу дослідження було встановлено, що такого роду ставлення може бути позитивним і негативним, у зв'язку з чим були виділені такі види іронії, як іронія з позитивною та негативною конотацією. Окрему групу склали фрагменти, реалізовані в іронічній тональності, що являє собою просодико-прагматичний комплекс, що характеризує протяжні відрізки звукового тексту. Специфіка цього дослідження полягає в тому, що просодична реалізація іронії в звуковій мові розглядається в динаміці дискурсу з урахуванням вербального контексту, безпосередньої ситуації спілкування, а також соціокультурного контексту та національно-культурної специфіки.

Результати проведеного дослідження дають змогу констатувати, що в усному мовному дискурсі вагома роль у вираженні іронії належить просодичним засобам. Просодія здатна передавати велику кількість конотативних значень. Певна комбінаторика просодичних параметрів надає висловлюванню іронічну конотацію. Було встановлено, що інтонація є самостійним засобом реалізації іронії, своєрідним «сигналом», що сприяє адекватному розумінню повідомлення. Зокрема, були виявлені деякі тенденції в просодичному оформленні іронічно забарвлених висловлювань у

діалогічному дискурсі. Отримані дані підтверджують інформацію, яка була отримана у вивченні іронії в інших видах дискурсу: іронічно забарвлені фрагменти набувають перебільшене просодичне оформлення. Дані, отримані в процесі дослідження, можуть бути використані для навчання діалогічного спілкування англійською мовою. Висновки, зроблені на підставі дослідження, можуть бути корисні для навчання англійської мови.

Ключові слова: просодія, іронія, дискурс, лінгвокультура, ЧОТ (частота основного тону), швидкість, мовне спілкування.

Summary. *This paper presents the results of a comprehensive study aimed at identifying the prosodic features of irony in oral speech, taking into account the specifics of the British linguistic culture. The complex and multicomponent nature of the phenomenon of irony has led to the complex nature of the analysis undertaken in this study, which involved the study of a wide range of problems associated with irony. Irony is an integral part of everyday social and intercultural interaction. The multifaceted nature of this phenomenon made it necessary to take into account contextual and pragmatic factors, as well as the linguocultural specifics of communication. The study confirmed that the use of irony is characteristic of the British linguistic culture representatives. Irony often acts as a discursive strategy, implementing which the communicants convey a certain attitude towards the object of the statement. Based on the analysis of the corpus of the study, it was found out that this kind of attitude can be positive and negative, that is why the author has identified such types of irony as irony with positive and negative connotations. A separate group was made up of fragments realized in an ironic tonality, i.e. a prosodic-pragmatic complex characterizing extended segments of a sounding text. The specificity of this study lies in the fact that the prosodic realization of irony in oral speech is considered in the dynamics of discourse, taking into account the verbal context, the immediate situation of communication, as well as the socio-cultural context and national cultural specifics.*

The results of the study allow us to state that the prosodic means play a significant role in the expression of irony in oral speech discourse. Prosody is capable of conveying a large number of connotative meanings. Certain combinatorics of prosodic parameters give a statement an ironic connotation. It was detected that intonation is an independent means of realizing irony, a kind of a "signal" that contributes to an adequate understanding of the message. Among other things, some tendencies were identified in the prosodic design of ironically colored statements in dialogical discourse. The data obtained confirm the observations concerning the changes in prosodic parameters obtained while studying irony in other types of discourse: ironically colored fragments acquire exaggerated prosodic design. The data obtained in the course of the research, as well as the research materials, can be used in teaching dialogical communication in English. The conclusions drawn from the research can be useful for teaching English pronunciation.

Key words: *prosody, irony, discourse, linguistic culture, FOT (frequency of the main tone), speed, language communication.*

Вступ. Іронія є невід'ємною частиною англійської мовної спілкування. У сучасних дослідженнях визнається важлива роль

просодії в продукуванні, сприйнятті та декодування іронії в процесі мовної взаємодії. Однак до теперішнього часу не було представлено системного опису просодичних маркерів, що дають змогу успішно декодувати сенс іронічно забарвлених висловлювань. З огляду на складність та багатоаспектність такого феномена, як іронія, його вивчення є предметом міждисциплінарних досліджень.

Теоретичною базою цієї статті слугували наукові розробки в області теорії іронії [1; 3], фонетики [2; 6; 7; 8; 11], теорії дискурсу [10; 12]. Ці наукові розробки формують теоретичну базу для вивчення та осмислення лінгвістичних особливостей іронії. Слід зазначити, що роль просодичних засобів у реалізації іронії розглядалася в останні роки в низці наукових досліджень [2; 9; 11]. Однак просодичні маркери іронії в сучасному британському діалогічному дискурсі не отримали достатнього висвітлення.

Актуальність цього дослідження зумовлена інтересом сучасної лінгвістики до вивчення проблеми інтонаційного вираження іронії в усному мовному дискурсі, а також необхідністю виявлення просодичних засобів реалізації іронії з урахуванням національної специфіки мовного спілкування.

Проблема вивчення іронії в усному діалогічному дискурсі давно привертає увагу вчених, проте нині не існує єдиного визначення цього мовного явища. Відсутність універсальної дефініції іронії зумовлена складною природою цього феномена, оскільки він включає елементи різного характеру: лінгвістичного, когнітивного, соціального. Насправді «межі дії іронії в повсякденному спілкуванні складно окреслити, у зв'язку з чим іронію, навіть в тому випадку, якщо вона використовується повсюдно, слід розглядати як комплексний прагматичний та комунікативний феномен» [9, с. 8].

Багато вчених зазначають схожість іронії та гумору, оскільки іронія, як і гумор, може зображати негативне явище в позитивному вигляді. Іронія та гумор відображають ставлення автора до зображуваного: одне – вдавane, інше – справжнє. Помітні з теоретичного погляду іронія та гумор часто переходять один в одного і до непомітності переплітаються в художній практиці. Дискредитуючи те чи інше явище, тобто висловлюючи акт оцінки, гумор виключно підказує цю оцінку за допомогою угруповання фактів, змушує факти говорити за себе, в той час як іронія висловлює оцінку, передає в інтонації ставлення мовця.

У теорії риторики іронія розглядається в одному ряду з гумором, при цьому гумор трактується як протилежність іронії. Е.Н. Зарецька зазначає, що в гуморі серйозне ховається за жартом, а в іронії – навпаки [3, с. 150]. Ясно, що в звуковому тексті цей риторичний

прийом розглядається у зв'язку з особистістю самого оратора та його ставленням до дійсності, фактів, подій. Визначення меж іронії та гумору – не єдине важке завдання, що виникає в процесі вивчення іронії. Втім, багато вчених переконані в тому, що іронію можна плутати з такими явищами, як лицемірство, цинізм і т.п.

Значну перешкоду на шляху до ясного розуміння іронії становить різноманіття її форм. Як уже зазначалося, не існує єдиної загально-прийнятої класифікації видів іронії, проте лінгвісти виділяють такі види: вербальна іронія, або власне іронія; екзистенційна іронія, або іронія долі; драматична іронія; самоіронія; сарказм; постмодерністська іронія. Сучасні дослідники також вказують на існування іронії риторичної, глузливої, скептичної, гіркої, злої, трагічної, комічної, нігілістської, сатиричної [4].

Об'єктом дослідження є іронічно забарвлені фрагменти усної мови в рамках британського діалогічного дискурсу. Предмет дослідження – просодичні характеристики мови, що вивчаються як маркери іронії. Мета дослідження полягає у виявленні та описі просодичних засобів реалізації іронії в британському усному мовному дискурсі. Матеріалом дослідження слугували аудіо- та відеофрагменти із сучасних британських телесеріалів і ток-шоу, що містять зразки іронічно пофарбованого діалогічного дискурсу. Загальна тривалість звучання становила приблизно 2 години. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: встановити національно-специфічні особливості реалізації іронії в усному мовленні в британській лінгвокультурі; виявити просодичні маркери іронії; розглянути взаємодію просодії та інших засобів (лексико-синтаксичних, кінестичних) у реалізації іронії у звуковій мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження було проведене на матеріалі сучасного британського телевізійного та кінематографічного дискурсу. Корпус дослідження склали аудіо- та відеофрагменти: серіалів «The IT Crowd» (2006–2013), «Fortysomething» (2003), «Miranda» (2009–2015), «Black Books» (2000–2004), «The Mighty Boosh» (2003–2007), «Vicious» (2013–2015), «Peep Show» (2003–2015), «London Irish» (2013), «The Thick of it» (2005–2012); ток-шоу «The Big Fat Quiz of the Year» (2004 – теперішній час), «Alan Davies: As Yet Untitled» (2014–теперішній час), «QI: Quite Interesting» (2004 – теперішній час).

У процесі аналізу були відібрані 30 діалогів, які ввійшли у вузький корпус дослідження (загальний час звучання – 120 хвилин). Учасниками діалогів були чоловіки та жінки у віці від 30 до 40 років.

Для проведення електро-акустичного аналізу відеофрагменти, які увійшли у вузький корпус дослідження, були конвертовані з формату

відео у формат аудіо. Відібрані фрагменти, що містять іронію, були оброблені з використанням програми WinCecil, призначення якої полягає у введенні, обробці та дослідженні звукових сигналів. У процесі електро-акустичного аналізу досліджувалися діапазональні характеристики мови: 1) максимальна частота основного тону (чот) (найвища точка, зазначена в реалізації, – в Гц), 2) мінімальна чот (найнижча точка, зазначена в реалізації, – в Гц), 3) діапазон (різниця між максимальним та мінімальним значеннями чот – в Гц). Вимірювання інтенсивності проводилось за такими параметрами: 1) абсолютні максимальні значення інтенсивності наголошених та ненаголошених складів; 2) діапазон інтенсивності в синтагмі та фразі; 3) середньослогове значення інтенсивності в синтагмі.

Темпоральні характеристики мови аналізувалися за такими параметрами: 1) середня тривалість фрази, виключаючи паузи; 2) середня тривалість складу; 3) тривалість першого наголошеного складу в синтагмі; 4) тривалість ядерного складу; 5) тривалість зядерного складу.

Проведений дискурсивний аналіз дав змогу розділити відібрані іронічно забарвлені фрагменти на три групи: 1) фрагменти з негативною іронією, що передає явно негативне ставлення до об'єкта оціночної діяльності, певних ситуацій та дій оточуючих; 2) фрагменти з позитивною іронією, яка використовується як певна дискурсивна стратегія, що дозволяє комуніканту передати жартівливо-добродушне ставлення до різних явищ дійсності; 3) фрагменти звукового тексту, реалізовані в іронічній тональності. У процесі аналізу було виявлено, що більшість проаналізованих фрагментів характеризується наявністю невідповідності, дисбалансу між лексичним наповненням висловлювання та його просодичним оформленням. Іронія у фрагментах, що склали першу групу, дає комуніканту змогу передати негативне ставлення до об'єкта, якийсь негативний ефект.

Розглянемо фрагмент, який наочно ілюструє випадки використання іронії з негативною конотацією.

Приклад 1

Edgar: Dad!

John: Edgar.

John (1): Where's your mum?

Edgar: She wouldn't come.

John (2): Well, you've not come on your own?

Edgar: I heard a message saying which train you were getting.

John (3): She doesn't even know you're here?

Edgar: No.

John (4): Great.

У першому прикладі головний герой (John Wilson) повертається на поїзді додому до родини. На вокзалі його зустрічає син. Зустріч із сином на вокзальній станції виявляється для головного героя повною несподіванкою. Перші дві репліки реалізовані за допомогою низького висхідного ядерного тону, проте його функції різняться. Так, у першій репліці низький висхідний тон використовується з метою оклику, залучення уваги співрозмовника, при цьому аудиторі зазначають наявність підйому вузького діапазону, в той час як використання цього термінального тону, покликаного висловити подив, характеризується плавним підйомом вузького діапазону. Первісне здивування батька, викликане рішенням хлопчика самостійно приїхати на вокзал, не повідомивши свою матір, змінюється явним невдоволенням та різкою критикою подібних дій. Однак замість того, щоб переходити до розмови на підвищених тонах, головний герой вирішує використовувати як дискурсивну стратегію іронію, що певним чином відбивається на просодичному оформленні фінальної фрази. Так, фінальна репліка, реалізована середнім низхідним ядерним тоном, містить іронічний докір, імпліцитну негативну оцінку того, що відбувається. Увагу привертає дисбаланс, невідповідність між контекстом ситуації та лексичним наповненням фінальної репліки. Лексична одиниця «чудово», із семантичного погляду, покликана висловити позитивну оцінку чийось дій чи певного стану речей. Цікаво, що слово «чудово» може виражати позитивну оцінку, якщо інформант використовує високий (середній) низхідний ядерний тон, при цьому звучання фрази буде легким та позитивним, що виражає зацікавленість [5, с. 172]. Крім того, слово «чудово», висловлюючи в прямому значенні позитивну оцінку, найчастіше використовується в окличних реченнях. Однак у цьому випадку, будучи реалізованим у позитивному реченні за допомогою середнього низхідного ядерного тону, репліка звучить похмуро, тьмяно, суворо, тихо і несхвально [13, с. 106]. Як зазначають аудиторі, вибір цього ядерного тону зумовлений тим, що інформант воліє завершити бесіду з огляду на емоційну виснаженість та високий ступінь напруги, в той час як у разі бажання продовжити бесіду, загострити конфлікт, продемонструвати високу ступінь роздратованості може бути використаний високий низхідний ядерний тон, що надає висловам набагато менш безпристрасне та більш залучене звучання. Репліка оформлена середнім низхідним тоном, швидкість зміни ЧОТ при проголошенні ядерного елемента («чудово») становить 0,78 / 50 мс, що відповідає пологому куту падіння. Репліка реалізована на середньому тональному рівні у вузькому діапазоні (1,55 пт). Швидкість проголошення висока – 130 мс. Звісно ж, що емоційна забарвленість висловлювання

(роздратованість, суворість, похмурість) реалізується, як видно з таблиці 1, за рахунок вираженого звуження діапазону на тлі попередніх реплік мовця (23,4 пт : 16,91 пт : 1,55 пт), відносного зниження швидкості проголошення (102,3 мс : 103,8 мс : 120 мс) та зниженою гучністю.

Таблиця 1

Результати акустичного аналізу прикладу 1

	1	2	3	4	5
Частотний діапазон (пт)	2,66	2,51	23,4	16,91	1,55
Середньослогова тривалість (мс)	148	80	102,3	103,8	120

Отже, важливу роль у створенні іронічного ефекту відіграє якість голосу батька. Так, голос у відповідь репліці звучить суворо і уривчасто. Говорячи про кінесичний супровід, необхідно зазначити, що після проголошення фінальної фрази батько йде, не кажучи синові ні слова, наче хотів закінчити розмову не тільки з допомогою негативної відповіді, але і певного дистанціювання. Таким чином, певна комбінаторика просодичних компонентів у поєднанні з невербальними засобами комунікації сприяє активації іронічного відтінку значення в представленому фрагменті.

Серед найбільш частотних просодичних засобів реалізації іронії з негативною конотацією можна виділити такі:

- *ядерний* тон. Здебільшого використовується середній низхідний, висхідний-нисхідний-висхідний та нисхідний-висхідний, рідше низький нисхідний ядерні тони;
- *гучність*. Здебільшого низька, рідше середня або підвищена;
- *тональний діапазон* висловлювання. Здебільшого вузький (2 пт), рідше середній (8 пт) та значно рідше – широкий (13 пт);
- *крутизна кута ядерного* тону. Здебільшого кут падіння пологий, рідше спостерігається кут середньої крутизни;
- *тембр*: частіше похмурий, несхвальний, східний, дорікаючий, їдкий, засуджуючий, ворожий; рідше м'який, теплий (маска співчуваючого). Тональність проаналізованих діалогів може бути охарактеризована як серйозна, конфліктна.

Більшість проаналізованих фрагментів характеризується наявністю невідповідності, дисбалансу між лексичним наповненням висловлювання та його просодичною реалізацією. Найчастіше в репліках, що містять іронію, спостерігалася наявність позитивно забарвлених одиниць, значення яких тим не менше кардинально змінювалося на протилежне за рахунок інтонаційного оформлення

реплік. У низці прикладів був присутній вигук «oh», який слугує сигналом іронії. У більшості проаналізованих прикладів особливу роль відігравав кінесичний супровід (підняті брови, зміна серйозного виразу обличчя награно співчуваючим, посмішка, примружені очі і т.д.). У проаналізованих фрагментах негативна іронія, або іронія з негативною конотацією, виконувала дві важливі функції: оцінну та захисну. Іронія у фрагментах звукового тексту, які увійшли в другу групу, дає змогу розрядити обстановку, пожартувати над собою та вказати на власні недоліки перш, ніж це зробить опонент, а також реалізувати контакто-установчу функцію.

Прикладом іронії з позитивною конотацією може слугувати наведене нижче.

Фрагмент 2

George McQueen: You've cheered up.

Kate: That's true.

George McQueen (1): Anyway, how sad is managing a record store at your age.

(2) I bet six years doing geo politics came in really handy, didn't it?

Фрагменти є випадками використання іронії як певної дискурсивної стратегії, що дозволяє комуніканту передати жартівливо-добродушне ставлення до явищ дійсності, суб'єкту (самоіронія) або об'єкту оціночної діяльності, певної ситуації та дій оточуючих. Досить часто використання такого роду іронії дає змогу розрядити обстановку, пожартувати над собою і вказати на власні недоліки перш, ніж це зробить опонент, а також реалізувати контакто-установчу функцію. У зв'язку із цим іронію в таких випадках доцільно визначити як позитивну.

Представлена вище фінальна репліка належить журналісту (George McQueen), який спілкується у дружній обстановці з дружиною головного героя (Kate), яка протягом деякого часу перебувала в пригніченому стані через трагічні події, пов'язані із загибеллю помічниці свого чоловіка. З розмови стає ясно, що вони давно знайомі, отже, мають у своєму розпорядженні певні відомості щодо біографії один одного. Необхідно зазначити, що співрозмовниця головного героя є власницею магазину з музичними платівками. Так, замість того, щоб серйозно поцікавитися тим, як сприяли шість років вивчення геополітики в управлінні магазином з музичними платівками, журналіст задає заключне питання в іронічній манері, за рахунок чого створюється комічний ефект. Об'єкт іронічної насмішки дискредитується та представляється в безглуздому вигляді, що теоретично могло спричинити негативну реакцію, однак, всупереч очікуванням, застосована мовна тактика викликає прямо протилежну

негативну реакцію з боку співрозмовниці. Крім того, імпліцитно представлений в іронії осуд, зрештою, підвищує ступінь симпатії до предмета іронізації.

Аудитори доходять висновку, що висловлювання реалізується на середньому тональному рівні, діапазон переважно широкий (10,91 пт – 20,11 пт). Також визначається нефінальність реалізації термінального тону, що надає висловлюванню швидше жартівливо-іронічне, ніж суворе, різке звучання, яке позбавило б співрозмовника можливості декодувати закладений у реченні іронічний відтінок. Крім іншого, спостерігається збільшення швидкості мови. Перша та друга синтагми характеризуються високою швидкістю виголошення – 156 мс та 189 мс відповідно, в той час як швидкість мови в третій синтагме помітно збільшується – 115 мс. Швидкість зміни ядерного компонента становить 4 / 50 мс, що відповідає крутому куту падіння. Коротка пауза (287 мс) зазначена на межі першої та другої синтагм. Спостерігається маркіроване збільшення тривалості голосного в слові «справді», що посилює ступінь контрасту між тим, що мається на увазі, і тим, що виражається. Дані, представлені в таблиці 2, свідчать про те, що іронічний ефект у згадуваному фрагменті досягається шляхом відносного звуження тонального діапазону (20,09 пт : 17,66 пт) та різкого збільшення швидкості мови (305 мс : 167 мс). При цьому зазначається деяке зниження гучності мови порівняно з попередньою реплікою комуніканта. Загалом фрагмент відрізняється добродушним звучанням.

Таблиця 2

Результати акустичного аналізу прикладу 2

	1	2
Частотний діапазон (пт)	20,09	17,66
Середньослогова тривалість (мс)	305	167

Аудитори зазначають, що кінесичні засоби представлені в цьому випадку широкою посмішкою, що переходить в східно-добродушну усмішку з іронічно піднятою бровою. Так, іронія з позитивною конотацією, як правило, реалізується або за рахунок розширення діапазону в поєднанні з підвищеною швидкістю мови та зниженою гучністю, або за допомогою звуження тонального діапазону в поєднанні з прискореним темпом. Представлений у цьому розділі вид іронії реалізується просодичними параметрами: 1) низхідним-висхідним або висхідним-низхідним тоном у поєднанні з надшироким діапазоном, високою або повільною швидкістю виголошення, пологим

кутом падіння ядерного тону (крутизна кута падіння / підйому ядерного тону не враховувалася в разі використання висхідного-низхідного тону) та зниженою гучністю. Таке просодичне оформлення може супроводжуватися добродушним, добродушно-схидним тембральним забарвленням; 2) низьким або середнім низхідним тоном у поєднанні з широким або надшироким тональним діапазоном, середньою або високою швидкістю виголошення та пологим кутом падіння ядерного тону в більшості випадків; подібне інтонаційне оформлення може супроводжувати награно-ширий тембр голосу, що створює комічний ефект. Як показало дослідження, найбільш частотними просодичними засобами реалізації іронії з позитивною конотацією можуть слугувати *ядерний тон* (здебільшого використовується низький низхідний, рідше низхідний-висхідний та висхідний-низхідний ядерні тони), *гучність* (здебільшого середня, рідше підвищена), *тональний діапазон висловлювання* (здебільшого надширокий (26 пт), та широкий (15 пт), рідше вузький (3 пт) та середній (10 пт)), *крутизна кута ядерного тону* (здебільшого кут падіння пологий, рідше спостерігається крутий кут, *тембр* (добродушний, добродушно-схидний, жартівливий; відзначається «посмішка в голосі»). Тональність проаналізованих діалогів може бути охарактеризована як жартівлива. Необхідно зазначити, що, як і у випадку з «негативною» іронією, проаналізовані в цій категорії фрагменти характеризуються нефінальністю звучання термінального тону. У низці проаналізованих фрагментів є підсилююче наріччя «справді», яке, покликане, з одного боку, надати вислову якість утрирування, а з іншого боку, дає співрозмовнику змогу швидше декодувати закладену у фразі іронію, тобто виступає як знак іронії. З позиції синтаксичного оформлення речень цікавий той факт, що в деяких випадках використовувалося розділове питання. Крім того, в більшості проаналізованих фрагментів особливу роль відігравав кинесичний супровід (кивок голови, знизування плечима, добродушна, відкрита посмішка, піднята брова і т.д.), що полегшує розпізнавання іронічного сенсу, закладеного в реченні. Інформант використовував іронію або самоіронію з метою встановлення або налагодження контакту зі співрозмовником, проявляв себе як неординарну та яскраву особистість, з чого можна зробити висновок про те, що іронія виконувала контактну-установлюючу та ідентифікуючу функції.

Іронічну тональність, в якій реалізовані фрагменти, що становили третю групу, можна розглядати як той певний спосіб взаємодії, що дає змогу комуніканту: а) висловити ставлення до того, про що йдеться, до того, до кого звернена мова, а також до самого собі; б) реалізувати якийсь «комунікативний образ»; в) вибудувати хід

комунікації в певному емоційно-стильовому реєстрі; г) дотримати культурно зумовлені канони спілкування. Особливість цієї групи полягає в неможливості виділити окремі фрагменти усної мови, що містять іронію, з огляду на те, що іронічна тональність являє собою просодично-прагматичний комплекс, який характеризує швидше весь дискурс, ніж окремі його частини.

Певний набір просодичних засобів, які використовує мовець у процесі комунікації, сприяє створенню іронічної тональності. Найбільш яскраво такі тенденції в просодичному оформленні, як показало дослідження, були виявлені в процесі аналізу ток-шоу (наприклад, «Alan Davies: As Yet Untitled»), що було підтверджено професійними аудиторами. У зв'язку з цим розгляд способів реалізації іронічної тональності проводиться на прикладі одного з британських телевізійних шоу, яке інформанти-носії мови характеризують як «іронічне», «веселе».

Відомий телеведучий і комік Алан Девіс в одному з епізодів ток-шоу запрошує до студії популярну британську актрису Розамунд Пайк. Необхідно зазначити, що тональність спілкування комунікантів можна охарактеризувати як жартівливо-іронічну. При цьому використання іронії як комунікативної тактики ініціюється учасниками інтеракції на самому початку шоу. У рамках бесіди, що стосується професійної діяльності артистки, мова заходить про фільм, де актриса грає роль безпритульної лондонської бабусі, яка одного разу припаркувала фургон навпроти квартири відомого сценариста та режисера. У продовження бесіди про фільм ведучий цікавиться, наскільки правдива інформація про те, що на вулиці, де проходили зйомки фільму, проживає велика кількість відомих людей. Розамунд Пайк у властивій їй іронічній манері робить висновок, що не зуміла зрозуміти, які люди проживають на вулиці, де проходили зйомки картини, через постійне перебування «в фургоні». Очевидно, що зйомки фільму проходили не тільки в фургоні, більш того, під час зйомок швидше за все робилися перерви, протягом яких можна було б зробити деякі спостереження щодо того, ким є резиденти цієї вулиці. Однак перебільшення набуває іронічного відтінку.

Приклад 3

Alan Davies: Cause it's quite a starry street, isn't it? It's quite ...

Rosamund Pike: I think that's what they said. I didn't notice. I was just ... I was in the van.

Висловлювання складається з чотирьох синтагм. Перша синтагма реалізується з допомогою високого низхідного тону. Ширина діапазону ЧОТ становить 11,5 пт, що відповідає середньому тональному діапазону. Швидкість проголошення середня – 205 мс. Кут падіння

ядерного тону пологий (2,33 / 50 мс). Аудитори зазначають звуження тонального діапазону під час проголошення наступного висловлювання (11,5 пт : 4,8 пт), реалізованого за рахунок середнього рівного тону. Швидкість проголошення сповільнюється (205 мс : 229 мс). Іронічний ефект досягає апогею під час проголошення фінальної репліки. Будучи реалізованою за допомогою висхідного та низхідного-висхідного тону, фінальна репліка вимовляється в середньому тональному діапазоні (8,1 пт), при цьому зазначається розширення тонального діапазону (4,5 пт : 9,7 пт). Швидкість проголошення залишається середньою, тим не менш, дещо збільшується (224 мс : 198,2 мс). На особливу увагу заслуговує забарвлення голосу комуніканта. Створюється враження, що мовець надягає маску «страждальця» через постійне перебування у фургоні. Прийом гіперболізації в цьому випадку підсилює іронічний ефект.

У процесі дослідження було встановлено, що висловлювання, реалізовані в іронічній тональності, контрастували щодо позбавленого іронічного забарвлення оточення завдяки низці інтонаційних параметрів: розширення тонального діапазону в поєднанні із збільшенням швидкості мови; розширення тонального діапазону в поєднанні зі зменшенням швидкості мови; звуження тонального діапазону в поєднанні зі збільшенням швидкості; звуження тонального діапазону в поєднанні зі зменшенням швидкості мови. Аудитори зазначають, що просодичною особливістю реплік, реалізованих в іронічній тональності, є нефінальність звучання термінальних тонів.

У процесі дослідження були виявлені найбільш часто використовані просодичні засоби реалізації іронічної тональності: *ядерний тон* (здебільшого був використаний низький низхідний, рідше середній, високий низхідний тони та середній рівний тто), *гучність* (здебільшого середня, рідше знижена), *діапазон* (частіше вузький, рідше середній та широкий, дуже рідко надширокий), *крутизна кута ядерного тону* (здебільшого кут падіння пологий, рідше спостерігається кут середньої крутизни), *швидкість мови* (превалює повільна швидкість мови (53%), часто спостерігається висока швидкість мови (31%), значно рідше швидкість мови повільна (21%) та надвисока (13%)), *тембр* (добродушний, добродушно-схидний, жартівливий; відзначається «посмішка в голосі»). Аудитори зазначають переважання коротких та середніх інтонаційних груп, наявність середніх, довгих і наддовгих синтаксичних пауз та коротких пауз хезитації.

Було також встановлено, що особливу роль у реалізації іронічної тональності відіграє тон голосу. У багатьох випадках комунікант вдавався до використання надмірно серйозного тону, говорячи про

несерйозні речі, що створювало жартівливо-іронічний ефект. Встановлено, що істотна роль у реалізації іронічної тональності належить кінесичним засобам супроводу мови. Вираз обличчя комуніканта в низці випадків можна охарактеризувати як замислений, серйозний, відсторонений. У процесі діалогу створюється враження, що мовець рефлексує щодо того, що було сказано і в якій манері. Мовець може дивитися в сторону, що найчастіше сигналізує про наявність у висловленні іронічного посилу. Серед інших кінесичних засобів виділяються підняті брови, стиснуті губи.

Іронічна тональність реалізує в мові низку важливих функцій: *ідентифікуючу*, тобто ту функцію, яка виявляється, коли інформант демонструє свою національну та культурну приналежність, отожднює себе з групою людей; *характеризуючу*, інакше кажучи, ту функцію, що сприяє створенню образу мовця; *творчу*, тобто функцію, яка полягає в умінні інформанта знаходити іронічне в повсякденних ситуаціях, використовуючи інтелект або власну уяву, розвиваючи тим самим творчі здібності; *естетичну*, тобто ту функцію, що робить мову незвичайною і такою, що запам'ятовується, що сприяє оптимізації її впливу на слухача.

Висновки з дослідження. Представлені дані щодо тенденцій у просодичному оформленні іронічно забарвлених висловлювань у діалогічному дискурсі підтверджують дані, що стосуються змін просодичних параметрів, отримані у процесі вивчення іронії в інших видах дискурсу: іронічно забарвлені фрагменти набувають або перебільшене, або «затушоване» просодичне оформлення. Результати проведеного дослідження дозволяють констатувати, що в усному мовному дискурсі просодичні засоби відіграють вагомую роль у вираженні іронії. Просодія здатна передавати велику кількість конотативних значень. Певна комбінаторика просодичних параметрів надає реченню іронічну конотацію. Було встановлено, що інтонація є самостійним засобом реалізації іронії, своєрідним «сигналом іронії», сприяє адекватному розумінню повідомлення.

Подальший напрям дослідження може бути пов'язаний, наприклад, із більш детальним вивченням видів іронії та поданням докладної класифікації відтінків іронічного значення; може бути проведений порівняльний аналіз видів іронії; об'єктом подальших робіт може стати розгляд гендерних відмінностей у виборі просодичних засобів реалізації іронії, особливості реалізації іронії в інших видах дискурсу. Перспективи дослідження можуть бути пов'язані з порівняльним аналізом особливостей просодичної реалізації іронії в британській та американській лінгвокультурі.

ЛИТЕРАТУРА

1. Александров Д.Н. Основы ораторского мастерства, или В погоне за Цицероном : учебное пособие. Москва : Флинта, 2012. 488 с.
2. Арутюнова И.С. Контрастивный анализ выражения иронии в британском и американском вариантах английского языка: В аспекте филологической фонетики : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2002. 28 с.
3. Зарецкая Е.Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации. Москва, 2002. 480 с.
4. Пигулевский В.О. Символ и ирония: (Опыт характеристики романтического мирозерцания). Кишинёв : Штиинца, 1990. 165 с.
5. Соколова М.А. Практическая фонетика английского языка: учебник для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности «Филология» / М.А. Соколова, К.П. Гинтовт, Л.А. Кантер, Н.И. Крылова, И.О. Тихонова, Г.А. Шабаш. Москва : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. 382 с.
6. Фрейдина Е.Л. Публичная речь и её просодия. Москва : Прометей, 2005. 192 с.
7. Фрейдина Е.Л. Тональность речевого общения и её просодические маркеры. *Преподаватель XXI век*. 2015. № 1, часть 1. С. 282–290.
8. Шевченко Т.И. Социофонетика: Национальная и социальная идентичность в английском произношении. Москва : ЛЕНАНД, 2016. 240 с.
9. Amenta S., Balconi M. Understanding Irony: An ERP Analysis on the Elaboration of Acoustic Ironic Statements. *Neuropsychological Trends*, 3, 2008. P. 7–27.
10. Bakhtin M.M. The Dialogic Imagination. Austin: University of Texas Press, 1982. 480 p.
11. Bryant G.A. Verbal irony in the wild. *Pragmatics and Cognition*, 19 (2), 2011. Pp. 291–309.
12. Gumperz J.J. Response essay / In Eerdmans S., Prevignano C., and Thibault P. (eds.). *Language and Interaction: Discussions with John Gumperz*. Amsterdam: John Benjamins, 2003. Pp. 105–126.
13. O'Connor J.D. Phonetics. Penguin Books, 1973. 320 p.